

«ΜΕΤΑΞΥ ΜΑΣ»

Ιατρική και εγωισμός

Θ. Ταμπάκης¹

Είναι φυσικό όχι μόνο ο γιατρός, αλλά και οποιοσδήποτε άλλος, να αγαπά τον εαυτό του, να τον φροντίζει, να θέλει ακόμα να ικανοποιεί τις επιθυμίες του και να επιδιώκει την επιδοκιμασία των άλλων. Το πρόβλημα δημιουργείται όταν ξεπερνιούνται κάποια ανεκτά όρια. Τότε φθάνουμε στην εγωπάθεια και στον ατομικισμό. Κύρια φροντίδα του εγωιστή γιατρού είναι ο εαυτός του, που τον αγαπά υπερβολικά και αποκλειστικά. Τον ενδιαφέρει η δική του ανέλιξη, οικονομική ή επιστημονική και η καλοπέραση και αδιαφορεί τελείως για τους άλλους. Οι ανάγκες των άλλων περιφρονούνται ή τοποθετούνται σε υποδεέστερη μοίρα.

Τα αίτια αυτής της συμπεριφοράς πρέπει να αναζητηθούν, είτε στην κακή επίδραση του περιβάλλοντος και γενικά της αγωγής που δέχθηκε, είτε σε κάποιες άλλες αδυναμίες του που αντί να τις εκριζώσει ή να τις περιορίσει, άφησε να ενισχυθούν και να τον κυριέψουν. Ανθρωποέτη μετεκπαίδευσης στο εξωτερικό, αριθμός διδακτορικών διατριβών, διακρίσεις στο διεθνή ακαδημαϊκό στίβο, δημοσιεύματα στον ιατρικό τύπο του εξωτερικού αλλά και του ντόπιου, μετεκπαιδευτικά ταξίδια και παρακολούθηση συνεδρίων στο εξωτερικό, μετεκπαιδευτικές εκδηλώσεις, πανελλήνια συνέδρια και μύριες άλλες επιστημονικές δραστηριότητες συγκροτούν επιβλητικό, μοναδικό για την ιστορία του τόπου μας έργο, για το οποίο ο γιατρός, αλλά και η κοινωνία μας δικαιούνται να είναι περήφανοι. Από μαθητές οι γιατροί, κατά τεκμήριο υψηλόβαθμοι απόφοιτοι των Λυκείων, εισάγονται στις ιατρικές σχολές της χώρας μας με βαθμούς που αγγίζουν ή καλύπτουν το άριστα. Ακολουθως, σπουδές που ξεπερνούν τα 10 με 12 χρόνια, πλην της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης. Μόχθος σκληρός, έξοδα συχνά δυσβάσταχτα, ο γιατρός σπάνια βγαίνει στον επαγγελματικό στίβο πριν τα 35 του χρόνια. Ο καθηγητής Ματσανιώτης γράφει πως δεν υπάρχει επαγγελματική τάξη ή άλλη ομάδα ανθρώπων του πνεύματος, των τεχνών ή της επι-

Νεογολογικό – Μ.Ε.Ν.Ν.
Γενικό Περιφερειακό Πανεπιστημιακό
Νοσοκομείο Αλεξανδρούπολης

στήμης στη χώρα μας που να μπορεί ως σύνολο να συγκριθεί με το σώμα των Ελλήνων γιατρών. Η άποψη αυτή δεν είναι ουτοπική (Ιατρική και ουτοπία Δ.Α.Π.Κ.Π.Α. 1986; 33:99-113). Είναι αυθεντική πραγματικότητα που σμίλευσε το χαρακτήρα του γιατρού αρκετές φορές με εγωιστικό καλέμι. Στο αυτονόητο ερώτημα γιατί έκανε τόσες θυσίες, η απάντηση είναι εύκολη: παλαιότερα είχε ευνοϊκή κοινωνική αποδοχή με συνακόλουθη ανέλιξη, οικονομική ασφάλεια, ευμάρεια. Κίνητρα ισχυρότατα και ηθικά καταξιωμένα σε κάθε ελεύθερη κοινωνία.

Στις μέρες μας, όμως, με την πληθώρα των γιατρών, η κατάσταση αυτή έχει αλλάξει. Αυτό το αντιλαμβάνεται κανείς κυρίως σε επίσκεψη στα εξωτερικά ιατρεία των νοσοκομείων και του Ι.Κ.Α. Ο γιατρός εκεί είναι ίσως ο περισσότερο ταλαιπωρημένος Έλληνας. Αποδέκτης κάθε δυσφορίας από τον άρρωστο ή το περιβάλλον του. Κάτω από δυσμενείς συνθήκες εργασίας καλείται να ικανοποιήσει το κρίσιμο αίτημα του αρρώστου για αποτελεσματική θεραπεία και ανθρώπινη συμπαράσταση στον πόνο του. Από την άλλη, ένας καλός τεχνίτης σε αρκετές περιπτώσεις θα προτιμούσε να κάνει τη δουλειά στο σπίτι του πελάτη δωρεάν, παρά να αμειφθεί ως γιατρός.

Στη σημερινή εποχή της παγκοσμιοποίησης, όπου η Ιατρική μετατρέπεται σε ένα απρόσωπο προϊόν που πωλείται και αγοράζεται, είναι ίσως δύσκολο να διατηρηθεί η εικόνα του ιδεαλιστή γιατρού που αναπτύσσει διαπροσωπική σχέση με τον ασθενή του και συμπάσχει μαζί του. Κι όμως, η ιστορία της Ιατρικής είναι γεμάτη από παραδείγματα τέτοιων προσωπικοτήτων. Από τον Ιπποκράτη και το Γαληνό ως τους σύγχρονους πρωτεργάτες της Ιατρικής, αλλά και της Βιολογίας.

Ο εγωιστής γιατρός, από άποψη καλλιέργειας και ανάπτυξης της προσωπικότητας βρίσκεται σε πρωτόγονη κατάσταση. Γνωστοί και άγνωστοι συνάδελφοί του ή ακόμη και τυχαίοι άνθρωποι εκμεταλλεύονται το πάθος του για να γελάσουν σε βάρος του. Φίλους βέβαια δεν έχει. Του επιτρέπουν λοιπόν να χρησιμοποιεί την αντωνυμία «εγώ» απεριόριστα, ενώ αυτοί γελούν ειρωνικά και μερικές φορές ομαδικά. Επιδεικνύουν όσοι τον περιστοιχίζουν πνεύμα συνεννόησης μεταξύ τους, αλλά όχι και κατανόηση για το άτομό του. Πολλές φορές η

αστείου φλυαρία του και η παντογνωσία του τον καθιστούν αντιπαθή.

Εάν κατέχει διευθυντική θέση στο νοσοκομείο, στο Ι.Κ.Α. ή αλλού, οι αυλοκόλακες πάντα τον συνοδεύουν, όπως ένα συρόμενο κάρο φορτωμένο με κοπριά ακολουθεί ένα σωρό μύγες, σκαθάρια, σκουλήκια. Κενή θέση προς προκήρυξη και κάλυψη από συνάδελφο, καθαρή, τίμια δύσκολα υπάρχει στη φαρέτρα του υψηλόβαθμου εγωιστή γιατρού μας. Ιατρικός εγωισμός: η αειφόρος διαχρονική τροχοπέδη.

Ο γιατρός της μελέτης μας, κάποτε και ψευδολόγος, θέλει οπωσδήποτε να αποσπάσει το θαυμασμό μας και επειδή τα πραγματικά του κατορθώματα από επιστημονικής πλευράς είναι ανύπαρκτα ή λίγα και ασήμαντα, επινοεί άλλα, συνταρακτικά, για να μας εντυπωσιάσει. Φυσικά αυτά είναι ψεύτικα από την αρχή έως το τέλος, ή τουλάχιστον κατά το μέγιστο μέρος τους. Πειστικότερος γίνεται ο γιατρός εκείνος που σε τέτοιες περιστάσεις ξέρει να υφαίνει το πλαστό με κάποια υποτυπώδη έστω νήματα του γνήσιου. Μερικές φορές λαμπρός αφηγητής, ο ψευδολόγος, εγωιστής γιατρός, από ματαιοδοξία ξέρει να ιστορεί περίεργα και ασυνήθιστων διαστάσεων γεγονότα, καθώς και να τα τοποθετεί με μεγάλη ευκολία στο χώρο και στο χρόνο για να γίνουν πιστευτά. Το παράδοξο είναι ότι μερικά δείγματα του είδους ικανοποιούνται με την προβολή όχι δικών του, αλλά ξένων θριάμβων που αυτός, όμως, μόνο είχε το προνόμιο να τα παρακολουθεί ή να τα πληροκορηθεί πρώτος. Επιτελους είναι και αυτό κάτι. Αφού δε μπορείς να είσαι στρατηλάτης, γίνεσαι ο ιστορικός του πολέμου...

Ποια είναι, όμως, η απάντηση στον εφιάλτη του εγωισμού; Σίγουρα το να ασκηθεί ο γιατρός στις χαμηλών τόνων πράξεις, στη μετριοφροσύνη. Ιδιαίτερα εύστοχος είναι ο σχολιασμός που δίνει ο άγιος Μάξιμος Ομολογητής (περίπου 7^{ος} μ.Χ. αιώνας). Είναι, λέει, «...το πάθος εκείνου που λαμβάνει με χαρά και δίνει με λύπη, ολιγοδείας εραστής, να αφήσει χώρο στη δράση του Θεού» (Μάξιμος PG 91:805). Είναι θεμιτό ο άνθρωπος, ο γιατρός της μελέτης μας να ζει τα πράγματα με μέτρο και την αγάπη άμετρα.

Ο David Cooper καθηγητής Ιατρικής του St Vincent από το Σίδνεϊ της Αυστραλίας γράφει: Να αποφεύγεις τους μέντορες και τους διευθυντές κλινικών ή εργαστηρίων που πλουτίζουν

το προφορικό τους λόγο με φράσεις όπως: «Στο εργαστήριό μου τώρα...» ή «οι ασθενείς που παρακολουθώ...» (Παλαιέςεις προς νέους γιατρούς. Ιατρική του Σήμερα 2005; 42:46).

Αντίθετα, η σεμνότητα και η μετριοφροσύνη, δείχνουν το βαθμό καλλιέργειας και εξανθρωπισμού του συνετού γιατρού. Η ανθρωπιά δεν είναι ιατρικό επάγγελμα, δεν είναι όργανο αυτοπροβολής και επιτυχίας. Είναι απάρνηση. Πρέπει πολλά να αρνηθείς για να κερδίσεις τα ουσιωδέστερα. Αλλά δεν είναι και παθητική κατάσταση. Αντίθετα αποτελεί αδιάκοπη μορφή ενέργειας. Όσοι μηρυκάζουν ολοένα τον όρο αυτό είναι πολύ δύσκολο να αντιληφθούν με τι φωτιά παίζουν. Είναι πολύ ευκολότερο να γίνεις «μέγας ανήρ», παρά να γίνεις «μεγάλος γιατρός - άνθρωπος». Η ιστορία είναι γεμάτη παραδείγματα μεγάλων ανδρών, αλλά έχει λίγους πραγματικούς ανθρώπους να παρουσιάσει. Δεν είναι απίθανο οι περισσότεροι αληθινοί γιατροί - άνθρωποι να μην έφθασαν ποτέ στο προσκήνιο, να πέρασαν απαρατήρητοι, να μην κατόρθωσαν να κάνουν αισθητή τη φωνή τους μέσα σε μια ιστορία πλασμένη από τη μετριότητα, όπου οι εγωιστές γιατροί, συχνά επιδειξιμανείς και δημοσιοσχεσίτες, ως φελοί επιπλέουν. Το μέγεθος ανταποκρίνεται σε ποσότητα, η ανθρωπιά σε ποιότητα. Γι' αυτό συμβαίνει να είμαστε μονάχα κατά ένα ποσοστό άνθρωποι ή και να μην είμαστε καθόλου. Δυστυχώς η επικοινωνία με τον άρρωστο δεν διδάσκεται στο πανεπιστήμιο και το μόνο που δεν εκτιμάται στην αξιολόγηση των γιατρών είναι το χαμόγελο. Σε αυτό συνέβαλλε αναπόφευκτα και η μεγάλη ανάπτυξη της τεχνολογίας που απαιτεί τη συνεργασία πολλών ειδικοτήτων, σε σημείο που ο άρρωστος βρίσκεται συχνά σε άγνοια σε ποιον ανήκει το βάρος της απόφασης.

Αν και μερικοί γιατροί πιστεύουν πως δεν πρέπει να καταδικάζεται ο εγωισμός σε κάθε περίπτωση, γιατί μπορεί κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις να αποβεί δύναμη δημιουργική, «κεντρί» της φιλοτιμίας μας, είμαστε υποχρεωμένοι από την ίδια την πραγματικότητα να τον απορρίψουμε ως επικίνδυνο, τόσο για εκείνον που τον έχει, όσο και για τους άλλους. Πρώτα απ' όλα ο εγωισμός ως πάθος τυφλώνει το νου και δεν επιτρέπει να εκτιμήσουμε σωστά ούτε τον εαυτό μας - σ' αυτόν διακρίνουμε μόνο αρετές και κανένα ελάττωμα - ούτε τους

άλλους - σ' αυτούς βρίσκουμε μόνο ελαττώματα και καμιά αρετή. Η φιλοπρωτία, προϊόν του εγωισμού, εξωθεί τον εγωιστή σε πράξεις ανώτερες των δυνάμεών του που και τον ίδιο καταστρέφουν και στους άλλους προξενούν μεγάλο κακό. Καθώς φτάνει στην υπεροψία, ζει σε αυταπάτες και δεν εκτιμά τους κινδύνους, ούτε προφυλάσσεται απ' αυτούς. Αυτό μπορεί να εκτιμηθεί σωστά, αν αναλογισθούμε πόσο σημαντικό είναι να τοποθετείς τον εαυτό σου μέσα στην κοινωνία ανάλογα προς τις ικανότητές σου και να προβαίνεις σ' εκείνες τις ενέργειες για τις οποίες επαρκούν οι δυνάμεις σου.

Άλλη εκδήλωση του εγωισμού είναι η ισχυρογνωμοσύνη, εξίσου ολέθρια με τη φιλοπρωτία. Το ακατανίκητο πείσμα, η αδυναμία υποχώρησης και αναγνώρισης του ιατρικού λάθους μπορούν να αποβούν μοιραία για τον άρρωστο, για την αξιοπρέπεια του ιατρικού σώματος και την ευτυχία μας γενικότερα.

Με όποια μορφή και αν εμφανίζεται τελικά ο εγωισμός, είτε ως ατομικισμός και πλεονεξία, είτε ως φιλοπρωτία και κενοδοξία, είτε ως ισχυρογνωμοσύνη και αλαζονεία είναι πάντοτε επιβλαβής.

Καταργεί κάθε έννοια ανθρωπισμού, δημιουργεί μίσση και κακίες μεταξύ των γιατρών και όχι μόνο, κάνει τον άνθρωπο σκληρό και ανάλγητο και το χειρότερο υπονομεύει την ομαλή κοινωνική συμβίωση. Η φιλαυτία δεν αφήνει τον εγωιστή γιατρό να νοιώσει υψηλά συναισθήματα φιλίας και συμπάθειας προς τους άλλους συναδέλφους του ή γενικότερα ανθρώπους. Ζει σε τραγική απομόνωση. Ασχολείται με τους άλλους στο μέτρο που εξυπηρετούν τα συμφέροντά του ή κολακεύουν τις αδυναμίες του. Και αν ακόμη κάνει κάτι ωφέλιμο για τους άλλους δεν θα έχει καμιά αξία και κανένα αποτέλεσμα, αφού και εδώ μοναδικό κίνητρο θα είναι η ανάγκη να προβάλλει τον εαυτό του. Μέσα στο νοσοκομείο, όμως, ο κάθε γιατρός έχει ανάγκη από τον άλλο, από τη συνεργασία και τη βοήθειά του. Όταν ο καθένας μας επιδιώκει χωριστά την προαγωγή των συμφερόντων του στηριζόμενος μόνο στον εαυτό του, ούτε τα δικά του τα συμφέροντα τελικά υπηρετεί, ούτε βοηθάει και τους άλλους.

Μέσα στην κοινωνία είναι ανάγκη να νοιώθουμε πως η μοίρα μας είναι συνδεδεμένη με τη μοίρα των άλλων. Ο καλύτερος άλλωστε

τρόπος να προαχθούμε, είναι να δείξουμε ανιδιοτελή μέριμνα για το καλό του κάθε αρρώστου και του ανθρώπου γενικότερα. Συμβάλλουμε αποφασιστικά στην ανύψωση της ζωής μας από κάθε άποψη, όταν εκδηλώνουμε αγάπη και συμπάθεια για τον άρρωστο και καλλιεργούμε τη φιλαλληλία και τον αλτρουισμό. Έτσι, με την αλληλοβοήθεια και αλληλεγγύη προάγεται η κοινωνική συμβίωση. Ενισχύονται οι δεσμοί μεταξύ γιατρού και αρρώστων και κερδίζεται μια ζωή ποιοτικά ανώτερη.

Πιθανόν να διακρίνατε κάποιο ρομαντισμό σ' αυτές τις σκέψεις. Πιστεύω, όμως, ότι είναι μεγάλες αλήθειες, ειπωμένες ρομαντικά ίσως. Στο μεταβαλλόμενο, μετασχηματιζόμενο καθη-

μερινά κόσμο μας, υπάρχει μια αξία αναλλοίωτη, αξεπέραστη, διαχρονική: ιατρική και ανθρωπιά. Την ώρα που ερευνάται η γενετική μηχανή και ετοιμάζονται τα πρώτα γονιδιακά φάρμακα, την ώρα που ο επαγγελματισμός γίνεται τραχύς και ο ανταγωνισμός σκληροπρόσωπος, εμείς μιλάμε για ιδεαλισμό, γιατρούς με ανθρωπιά και όχι με εγωισμό; Αν όμως το σκεφτούμε καλύτερα, μήπως αυτή ακριβώς η έλλειψη ανθρωπιάς είναι ο λόγος που ο άρρωστος διαμαρτύρεται, οι συναδελφικές σχέσεις μας έμειναν χωρίς άρωμα, οι ημέρες μας χωρίς γεύση, η ζωή μας χωρίς ποιότητα και ο επαγγελματισμός μας μερικές φορές με φτωχά και χωρίς ικανοποίηση αποτελέσματα;